

Марія Вальо,

к. ф. н., наук. співробітник ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України

Володимир Теодорович Полек

Однією з найістотніших особливостей В. Полека (1924—1999) — відомого вченого-україніста й бібліографа, професора Прикарпатського педагогічного університету ім. В. Стефаника в Івано-Франківську — була всебічна, постійно збагачувана в процесі наукових досліджень бібліографічна поінформованість, компетентність і сумлінність. Позначившись на всіх аспектах його наукової діяльності, зокрема літературознавчій і краєзнавчій, на студиях історичного, мовознавчого й навіть теологічного характеру, ця особливість зумовила їх наукову ґрунтовність. Якщо проаналізувати доробок ученого, то побачимо, як з року в рік, від однієї статті до другої (їх понад 1500), від одного видання до іншого визначальним було вперте завойовування ним щоразу ширшого інформаційного простору, котрий стосувався згаданих галузей. Досить вказати на такі його підсумкові праці останніх років, як навчальний посібник «Історія української літератури Х—XVII ст.», підручник «Історія української літератури XVIII ст.», збірники «Українська література в зарубіжній критиці і перекладах», «Сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин» або ж історична розвідка «Корона і коронація Данила Галицького» і, врешті, енциклопедичні довідники краєзнавчого характеру, щоб переконатися, наскільки зростали й розширювалися параметри інформаційного поля дослідника.

Водночас розвивалися й методи бібліографічного освоєння ним власного інформаційного ресурсу — від публікації більш чи менш глибоких і широких бібліографічних оглядів матеріалів (головним чином зі сфери взаємозв'язків української літератури з радянськими та світовими) — до рецензування бібліографічних покажчиків, урешті, підготовки власних бібліографічних і біобібліографічних видань. Ці напрями наукової творчості розвивалися гармонійно, доповнюючи одна одну.

Якщо здійснені дослідником численні огляди матеріалів і публікацій (літературних, історичних, етнографічних, суспільно-політичних тощо), —

це перша, початкова, можливо, неусвідомлена фаза їх бібліографічної організації, то рецензування бібліографічних праць свідчило вже про цілеспрямоване зацікавлення вченого бібліографічними методами й методологіями; і, більше того, про його прагнення засобами аналізу цих робіт втручатися у сам процес бібліографування з метою його корекції. Зазначимо, жодна з понад тридцяти опублікованих В. Полеком рецензій на бібліографічні покажчики не була формальною. В рамках можливостей, обмежуваних умовами тоталітарної дійсності й цензури, він усе ж вказував на методичні хиби рецензованих робіт, і, головню, доповнював їх великим дослідницьким матеріалом.

Рецензуванням бібліографічних праць В. Полек займався систематично, не випускаючи з поля зору майже жодної помітнішої з тих, які виходили в Україні, зокрема у ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. Ця бібліотека, за даними статистики, в післявоєнні роки посіла одне з провідних місць у розвитку української літературної бібліографії. Отож, предметом його критики, аналізу і доповнень стали видані тут бібліографічні покажчики про творчість Івана Франка, «Руської трійці», Василя Стефаника, Остапа Терлецького, Євгенії Ярошинської, Марка Черемшини, Марійки Підгірянки, Романа Федоріва та інших, про рецепцію українською літературою творів Данте, Шекспіра, Жеромського, Бой-Желенського. Рецензував дослідник і праці з історії української бібліографії XIX — початку XX ст., і про зв'язки української літератури з іншими радянськими, окремі випуски фундаментальної бібліографічної роботи «Слов'янська філологія на Україні» (Київ), українсько-болгарські літературні взаємини (Софія), про лауреатів Нобелівської премії (Львів) тощо.

Вироблялися навикі й критерії бібліографування матеріалів. Невипадково вже 1964 р. з'являється перший бібліографічний покажчик В. Полека — «Марко Черемшина». Згодом —

© Вальо М. А., Київ, 2000

«Іван Франко і Прикарпаття», «Михайло Бринський», «Етель-Ліліан Войнич і Україна», «Івано-Франківська обласна письменницька організація», «Композитор Анатолій Кос-Анатольський», «Михайло Павлик», «В. В. Качкан» і, врешті, одна з найбільших і найскладніших бібліографічних праць «Українська література у польських перекладах і критиці ХІХ—ХХ ст.» (співавтор — польський україніст Я. Грицков'ян). Вона була частиною двох томів бібліографічних матеріалів, розпочатого ще в 1980-х роках колективного п'ятитомного дослідження «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» (Київ, 1987—1995), що виконувалася під егідою слов'янського відділу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України з ініціативи й під загальним керівництвом заввідділом, відомого вітчизняного славіста Г. Д. Вервеса.

Навіть з переліку самих заголовків праць В. Полека видно, як згадана особливість його творчості, а саме — інформаційна компетентність, реалізувалася в освоєнні щораз складніших бібліографічних показників про окремих письменників до видань, де акумулюється інформація про письменницький загін окремого регіону, міжлітературні взаємини українського і польського народів за майже два століття. Підкреслимо, вже перші зі згаданих праць В. Полека відзначалися прагненням автора до вичерпного й об'єктивного відображення матеріалів. Однак здійснення цього основоположного критерію класичної бібліографії було немислимим за радянських часів.

Вимога класово-партійного підходу до висвітлення явищ у науці й бібліографії відстежувалася суворо цензурою, і під пристрасне пильне її око потрапила також бібліографічна діяльність В. Полека, зокрема його видання довідково-енциклопедичного характеру. Два випуски першого з них — довідника «Літературне Прикарпаття» (1963, 1964) — були знищені й заборонені. Все ж принцип об'єктивної, позакласової оцінки бібліографованих матеріалів ученому вдалося реалізувати у найбільшій з його бібліографічних праць «Українська література у польських перекладах і критиці ХІХ—ХХ ст.» Ця робота (побачила світ у 1995 р.) уже не зазнала цензурного тиску, і автори розділів про рецепцію української літератури літературами слов'янських та інших народів уперше за багато десятиліть отримали можливість включити раніше заборонені «буржуазно-націоналістичні» матеріали зі спецфондівських сховищ, публікації української світової діаспори тощо. В. Полек і Я. Грицков'ян подали на суд громадськості об'єктивну і, в міру можливості, повну бібліографічну картину досліджуваної проблеми.

Окремо спинимось на вищезгаданих і виданих у 1998 і 1999 рр. збірниках праць В. Полека «Українська література в зарубіжній критиці і перекладах. Ч. І» та «Сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин». Вони характеризуються не тільки тим, що створені на основі майже вичерпної на сьогодні бібліографічної інформації, котра стосується досліджень, опублікованих у збірнику, а й тим, що до кожного їх розділу-дослідження додаються великі списки використаних бібліографічних джерел.

Перший збірник, крім солідної вступної статті, де автор ставить своїм завданням якомога повніше зібрати матеріали про поширення і рецепцію української літератури в світі, містить ряд нових та раніше опублікованих автором статей (окремі розділи праці). Серед них є заново написані синтетичні праці про українське письменство в контексті світової літератури 80-х років ХХ ст. і про історію української літератури, видані поза межами України. Наступні розділи — це передруки або значно доповнені новими матеріалами раніші статті автора про окремі явища української літератури в їх світовому контексті («Творчість Сковороди за рубежами України», «Творчість І. П. Котляревського у чехів і словаків», «І. П. Котляревський у світлі польської критики ХІХ — початку ХХ ст.», «Твори І. Котляревського у франкомовному світі», «Творчість І. Котляревського у німецькій критиці»), супроводжувані великими списками бібліографічних джерел, що разом із передруком рецензій на бібліографічні показники «Григорій Сковорода» (Харків, 1968) та «Іван Котляревський» (Київ, 1969) дають можливість переконатися в глибокій бібліографічній ерудиції автора.

Сказане стосується і збірника про окремі сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин. Окрім статті, де розглядається внесок І. Франка у переклади й дослідження творчості Й. В. Гете, матеріали збірника, головню, висвітлюють історію взаємин німців з Прикарпатським краєм та історію німецьких колоній у цьому регіоні. Виокремлюється матеріал про визначного організатора німецького шкільництва в Станіславі Теодора Цьоклера і місцеву німецьку гімназію кінця ХІХ — початку ХХ ст., про відновлення сучасних взаємин івано-франківців із нащадками колишніх колоністів у Прикарпатті. З цього контексту дещо випадає включена в збірник ґрунтовна розвідка Б. Ступарика «Історія німецьких гімназій на Західній Україні»; однак і це дослідження не є зайвим, враховуючи, що європейська, зокрема німецька, педагогічна думка і концепція національної школи, втілювана в Галичині у німецьких гімназіях, сприяла розвитку української національної школи. В додатках до

збірника вміщено укладений за біобібліографічним принципом В. Полеком «Короткий словник німців в Прикарпатті».

За ним виходить і ряд Полекових видань довідково-енциклопедичного й біобібліографічного жанрів. Усі вони — краєзнавчого характеру і стосуються Івано-Франківщини та Прикарпаття.

Однак учений, не змирившись з осудом його вищезгаданої забороненої праці, шукав шляхів публікації різних її варіантів: то в «Архівах України», то в івано-франківській молодіжній газеті «Комсомольський прапор». Тут протягом 1970—1985 рр. йому і справді вдалося опублікувати майже в повному обсязі (літери А—С) свою роботу під назвою «Прикарпатська літературна енциклопедія». Паралельно він друкує початкові гасла «Літературно-мистецької і наукової Івано-Франківщини», ряд гасел до українського і російського видань «Української радянської енциклопедії». Зрозуміло, в публікаціях за радянських часів він не міг ігнорувати класового підходу до відбору матеріалів. Це зумовлювало пропуски «невигідних» матеріалів. Невипадково 1994 року дослідник розпочинає публікацію «Біографічного словника Прикарпаття», цього разу — додатком до газети «Новий час». Вийшло 24 випуски «Словника» (букви А—М). Кожен з них охоплює до 50 та більше словникових гасел із прізвищами діячів літератури,

науки, культури, мистецтва, котрі мали будь-яке відношення до Прикарпаття. Зміст і обсяг повідомлень залежали від доступу автора до джерельної бази, міри вкладення власних знань. Відповідно окремі з гасел містять лише коротку біографічну довідку, інші є дослідженням з відсилкою до джерел і переліком використаної літератури. Всього опубліковано понад 1200 гасел. І це — навіть не половина задуманого, здійснення якого ще за життя вченого ускладнилося припиненням виходу газети. На жаль, після раптової смерті В. Полека в липні 1999 р., ця оригінальна енциклопедично-бібліографічна праця так і залишилась незавершеною. То ж чи не знайшлося б серед численних його учнів ентузіаста, котрий взявся б завершити цю роботу на основі матеріалів архіву вченого. І взагалі потурбуватися про долю архіву дослідника, що, безумовно, заслуговує на збереження і дбайливе вивчення.

В. Полек не дожив до свого ювілею — 75-річчя від дня народження, з нагоди якого Прикарпатський університет готував до друку збірник матеріалів на його пошану. Сподіваємося, що праця вийде і тим самим буде віддано належне пам'яті одного з тих його вчених, який працював у навчальному закладі все життя, пройшовши шлях від лаборанта до професора, і який своїми дослідженнями був відомий не лише в Україні, а й серед наукової громадськості Європи й світу.

Почесні звання

Почесне звання

«Заслужений працівник культури України»

присвоєно

УКАЗОМ

Президента України

Попроцькій Вірі Григорівні, к. п. н., ученому секретареві Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, заступнику головного редактора журналу «Бібліотечний вісник»;

Беляєвій Ліллі Вікентіївні, головному бібліографу НБУВ;

Сірій Ірині Володимирівні, заввідділом обслуговування читачів літературою природничого та технічного профілю НБУВ.